

RIADENIE POHLÁDÁVOK AKO SÚČASŤ MAJETKU PODNIKU

Milan MAJERNÍK - Štefan MAJERNÍK

MANAGEMENT RECEIVABLES AS PART PROPERTY OF THE ENTERPRIS

ABSTRACT

Receivables as part of the company assets. Definition of receivables. The claim represents the creditor's entitlement to a certain amount of money or material performance by the borrower. In the enterprise, receivables are reported on the balance sheet primarily as an active assets in current assets where they are a transitory stage of the money cycle. The claim is also an economic, accounting and legal concept. Receivables from an economic point of view, accounts receivable, receivables from a legal point of view. Creation and breakdown of receivables - creation of receivables for various reasons. Debt management - offsetting and write-off of receivables, capitalization of receivables, timing of receivables for financial institutions.

Key words: *receivable, part of assets, creation and breakdown of receivables, receivables management, offset, write off of receivables, capitalisation.*

ABSTRAKT

Pohládávky ako súčasť majetku. Vymedzenie pojmu pohľadávky Pohľadávka predstavuje nárok veriteľa na určité peňažné, prípadne vecné plnenie zo strany dlžníka. V podniku sa pohľadávky vykazujú v bilancii prevažne ako aktívne položky obežných aktív, kde sú prechodným štádiom kolobehu prostriedkov. Pohľadávka predstavuje súčasne ekonomický, účtovnícky a právnický pojem. Pohľadávky z ekonomického hľadiska, pohľadávky z účtovníckeho hľadiska, pohľadávky z právneho hľadiska Vznik a členenie pohľadávok – vznik pohľadávok z rôznych dôvodov. Riadenie pohľadávok – započítanie a odpis pohľadávok, kapitalizácia pohľadávky, časové členenie pohľadávok pre finančné inštitúcie.

Kľúčové slová: *pohľadávka, súčasť majetku, vznik a členenie pohľadávok, riadenie pohľadávok, započítanie, odpis pohľadávok, kapitalizácia.*

ÚVOD

Pohládávka predstavuje nárok veriteľa na určité peňažné, prípadne vecné plnenie zo strany dlžníka. V podniku sa pohľadávky vykazujú v bilancii prevažne ako aktívne položky obežných aktív, kde sú prechodným štádiom kolobehu prostriedkov. Pohľadávka predstavuje súčasne ekonomický, účtovnícky a právnický pojem.

Z ekonomického hľadiska predstavujú pohľadávky formu poskytnutia obchodného úveru zákazníkovi ako prejav dôvery a korektných obchodných vzťahov. Predávajúci tým, že nevyžaduje

promptnú platbu, pomáha financovať rôzne prijaté plnenie kupujúceho, lebo mu poskytol obchodné plnenie, bez okamžitej protihodnoty.

Z *účtovníckeho hľadiska* pohľadávka predstavuje položku obežných aktív, teda majetku podniku, a viaže značnú časť prevádzkového kapitálu. Pohľadávky ako súčasť obežných aktív sú zároveň časťou čistého prevádzkového kapitálu. Platobná schopnosť podniku v krátkom časovom horizonte sa zabezpečuje riadením čistého pracovného kapitálu tak, aby boli vždy k dispozícii likvidné prostriedky v peňažnej forme a v takej výške, akú si vyžadujú splatné záväzky. Podľa ustanovení zákona č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve je predmetom účtovníctva verné zobrazenie všetkého majetku a záväzkov, výnosov a nákladov, príjmov a výdavkoch a výsledku hospodárenia účtovnej jednotky. Pohľadávka je teda od svojho vzniku až do svojho zániku predmetom zobrazenia v účtovníctve, prípadne v operatívnej evidencii podniku.

Z *právneho hľadiska* sa pohľadávky považujú za právo, ktoré vzniká jednému účastníkovi právneho vzťahu (veriteľovi), požadovať určité plnenie od druhého účastníka tohto vzťahu (dlžníka), a to z určitého právneho dôvodu. Právna terminológia narába s pojmom záväzok (ako protipól pojmu pohľadávka), pričom vzťahy medzi dlžníkom a veriteľom sú právne upravené v tzv. záväzkovom práve, konkrétne v ôsmej časti Občianskeho zákonníka – Záväzkové právo (§ 488) a tretej časti Obchodného zákonníka Obchodné záväzkové vzťahy (§ 261).

Bežná pohľadávka predstavuje nárok veriteľa na určité peňažné, prípadne vecné plnenie zo strany dlžníka, ktoré je v určitej dohodnutej lehote splatné.

Pochybná (dubiózna) pohľadávka je taká, pri ktorej sa predpokladá, že nebude úplne splatená. Takáto pohľadávka si vyžaduje u veriteľa vytvoriť potrebnú rezervu vo výške sumy možných strát.

Sporná pohľadávka je pohľadávka, ktorá je predmetom súdneho alebo arbitrážneho konania.

Blokovaná pohľadávka je taká, ktorú z určitých dôvodov (insolventnosť, devízové a iné obmedzenie) nemožno zinkasovať.

Premlčaná pohľadávka – z právneho hľadiska je významné identifikovať pri pohľadávkach ich premlčanie. Po uplynutí premlčacej lehoty ešte dlžník dobrovoľne môže, ale právne vynúiteľne nemusí plniť povinnosti vyplývajúce z pohľadávky voči veriteľovi. Premlčacia lehota je vo všeobecnosti **štyri roky**, ako to ustanovuje § 397 Obchodného zákonníka. Veriteľ sa má aktívne starať o svoje pohľadávky, pričom v praxi je jedným z nástrojov zamedzenia premlčania tzv. *uznanie záväzku* podľa § 323 Obchodného zákonníka. Pre úplnosť uvádzame, že podľa § 101 Občianskeho zákonníka je všeobecná premlčacia lehota tri roky.

CIEĽ A METODIKA

Cieľom článku je poukázať na špecifická spôsobené podstatou a spôsobom realizácie pohľadávok v oblasti riadenia podniku, ale aj na dopad na efektívne fungovanie podniku v Slovenskej republike. Metodika spracovania článku je postavená na určení cieľa článku, jeho hlavného dôvodu, teoretického vymedzenia pojmu pohľadávka, členenia pohľadávok, špecifiká riadenia pohľadávok, záverov a označenie významných zistení a upozornení v starostlivosti o pohľadávky ako majetok podniku.

VÝSLEDKY A DISKUSIA

Vznik a členenie pohľadávok

Väčšina pohľadávok má obchodno-úverový charakter. Predstavujú pre podnikateľa právo na získanie peňažnej alebo nepeňažnej úhrady za poskytnuté výkony (dodávky tovarov, výrobkov a služieb). Pohľadávky však vznikajú aj z rôznych iných dôvodov, napr.:

- pohľadávky z finančných investícií (finančné investovanie do iných obchodných spoločností),
- finančné pohľadávky (z poskytnutých pôžičiek a úverov iným subjektom),

- pohľadávky voči spoločníkom a združeniu (na základe rôznych právnych nárokov voči spoločníkom, majetkovo prepojeným osobám a združeniu),
- pohľadávky z poskytnutých preddavkov (zo zaplatených preddavkov dodávateľom),
- pohľadávky z reklamácií, nároky na dotácie a iné.

Okamih vzniku pohľadávky je dôležitý pre jej zaúčtovanie. Pre vznik pohľadávky je dôležitý okamih splnenia dodávky tovarov a služieb, ako to definujú príslušné právne predpisy (Obchodný zákonník, Občiansky zákonník). Postupy účtovania definujú tento okamih ako deň uskutočnenia účtovného prípadu.

Dňom uskutočnenia účtovného prípadu je deň, v ktorom dôjde k splneniu dodávky (pri prevode nehnuteľnosti ide o deň nadobudnutia účinnosti zmluvy), platbe záväzku, inkasu pohľadávky, postúpeniu pohľadávky, prevzatiu dlhu, zisteniu manka, schodku, prebytku či škody, pohybu majetku vnútri účtovnej jednotky a k ďalším skutočnostiam vyplývajúcim z osobitných predpisov alebo z vnútorných pomerov účtovnej jednotky, ktoré sú predmetom účtovníctva a ktoré v účtovnej jednotke nastali, príp. účtovná jednotka má k dispozícii potrebné doklady, ktoré dokumentujú tieto skutočnosti.

Starostlivosť o pohľadávky treba chápať ako každodennú starostlivosť o majetok podniku, ktorý má isté špecifiká.

Riadenie pohľadávok - započítanie a odpis pohľadávky

Základná úprava zápočtu pohľadávok a záväzkov je upravená v § 358 až 364 Obchodného zákonníka. V prípade, že veriteľ a dlžník majú vzájomné pohľadávky, ktorých plnenie je rovnakého druhu, tieto zaniknú **započítaním**, ak sa vzájomne kryjú a ak niektorý z účastníkov urobí voči druhému prejav smerujúci k započítaniu. Nutnou podmienkou na to, aby išlo o pohľadávky rovnakého druhu, musí byť plnenie rovnakého druhu, napr. peňažné. Pri započítaní pohľadávok dochádza k ich zániku v okamihu, keď sa spolu stretli splatné pohľadávky.

Podľa Obchodného zákonníka nemožno započítať:

- premlčané pohľadávky,
- nesplatné pohľadávky,
- pohľadávky, ktorých sa nemožno domáhať na súde,
- pohľadávky z vkladov.

Odpisom pohľadávky sa rozumie priame zníženie hodnoty pohľadávky tým spôsobom, že sa časť alebo celá suma pohľadávky odpíše do nákladov. Odpis pohľadávky do nákladov je zásadne nenávratný, preto túto odpísanú pohľadávku už na majetkovom účte nemožno obnoviť. Odpis pohľadávky však neznamená z právneho hľadiska vzdanie sa majetkového práva k pohľadávke. V praxi sa pohľadávka niekedy aj po jej internom účtovnom odpísaní ďalej právne voči dlžníkovi vymáha, ak sú k dispozícii procesne dostupné právne prostriedky. Evidencia účtovne odpísanej pohľadávky sa môže zabezpečiť mimoúčtovne, napr. v podsúvahovej evidencii alebo v operatívnej evidencii. Prípadne prijatie úhrady takejto už odpísanej pohľadávky sa zaúčtuje na účet 646 – Výnosy z odpísaných pohľadávok.

V účtovníctve sa rozlišuje medzi odpisom pohľadávky a **opravnou položkou k pohľadávke**. Prechodné znehodnotenie pohľadávok sa v účtovníctve vyjadrí zaúčtovaním primeranej opravnej položky. Opravné položky k pohľadávkam sa vytvárajú v prípade pochybných pohľadávok, pri ktorých existuje riziko, že ich dlžník úplne alebo čiastočne nezaplatí, a pri sporných pohľadávkach voči dlžníkom, s ktorými sa vedie spor o ich uznanie alebo zaplatenie. Odpis pohľadávky sa účtuje na účet 546 – Odpis pohľadávky, kde sa podľa postupov účtovania účtuje pri trvalom upustení od vymáhania pohľadávok.

Z pohľadu podniku je pohľadávka majetkovou položkou ako každá iná, a preto odpis pohľadávky je z hľadiska ekonomiky podniku nežiaducim javom, predstavujúcim znehodnotenie majetku (vznik nákladu – stratu). Nie je dôležité len vyrobiť a predať produkciu, ale je dôležité predať

ju takému klientovi, ktorý pohľadávku aj skutočne zaplatí. V praxi je potrebné využívať všetky formy obchodnoprávných postupov, ktoré vzniku nevymožiteľných pohľadávok predchádzajú (napr. preddavky, zápočty, vymáhanie súdnou cestou, exekúcia, zabezpečenie práva rôznymi formami – zmenkou, záložným právom). K dobrým finančným vzťahom významne prispieva vzájomné poznanie obchodných partnerov a ustálené a dlhodobé obchodné vzťahy.

Riadenie pohľadávok - kapitalizácia pohľadávky

Obchodný zákonník definuje základné imanie ako súhrn peňažných a nepeňažných vkladov všetkých spoločníkov do spoločnosti. (Pri družstvách ako súhrn členských vkladov, na ktorých splatenie sa zaviazali členovia družstva). Základné imanie sa povinne vytvára v spoločnosti s ručením obmedzeným, v akciovej spoločnosti a v družstve, pričom jeho výška sa zapisuje do obchodného registra.

Kapitalizácia pohľadávky je pojem, ktorým sa označuje proces premeny pohľadávky na kapitálovú účasť v obchodnej spoločnosti.

Obchodný zákonník teda pripúšťa aj iné ako peňažné vyjadrenie vkladu. Podiel nepeňažného a peňažného vkladu môže byť osobitne upravený spoločenskou zmluvou alebo stanovami jednotlivých typov spoločností, ak to nevylučuje Obchodný zákonník. Pri nepeňažnom vklade môže byť akceptovaná len hodnota oceneniteľná peniazmi, ktorú môže spoločnosť hospodársky využiť.

Najčastejšími druhmi nepeňažného vkladu sú: nehnuteľný majetok, hnutel'ný majetok, pohľadávky, prípadne aj nehmotný majetok (licencie, know-how, autorské práva a pod.). Pohľadávky pri zápise do obchodného registra (ako forma nepeňažného vkladu) musia mať stanovenú hodnotu na základe znaleckého posudku.

Kapitalizácia pohľadávky je započítanie (vklad) pohľadávky do základného imania spoločnosti dlžníka. Veriteľ sa tak stáva spoločníkom, resp. akcionárom spoločnosti s nárokom na obchodný podiel, resp. s nárokom na akcie.

Kapitalizáciou pohľadávky dlžníka zaniká v účtovníctve dlžníka záväzok a zvyšuje sa jeho základné imanie. Z veriteľa sa tak stáva spolujemiteľ spoločnosti. V súvahe nastávajú presuny v oblasti aktív, u veriteľa sa znížia pohľadávky (o sumu kapitalizovanej pohľadávky) a vzrastú finančné investície. U dlžníka nastávajú presuny v oblasti pasív, kde sa znížia záväzky spoločnosti (o sumu kapitalizovanej pohľadávky) a zvýši sa základné imanie.

Riadenie pohľadávok pre finančné inštitúcie je postavené na časovej štruktúre pohľadávok z obchodného styku, ktorý je základom komerčnej činnosti podniku. Sleduje sa tu podiel pohľadávok do lehoty splatnosti a po lehote splatnosti, čo má dopad na sledovanie dlhovej služby a likvidity podniku ako sledovaných ukazovateľov stanovených finančnou inštitúciou. Sledovanie vytvorených opravných položiek k pohľadávkam Zákon o účtovníctve upravuje § 26 zásadu opatrnosti, ktorá účtovným jednotkám stanovuje povinnosť pri oceňovaní majetku a záväzkov a pri účtovaní hospodárskeho výsledku brať za základ všetky riziká, straty a znehodnotenia, ktoré sa týkajú majetku a záväzkov a sú účtovnej jednotke známe ku dňu zostavenia účtovnej závierky. Opravná položka sa tvorí, ak sa pri inventarizácii zistí že reálna cena pohľadávok je pre ich pochybnosť nižšia ako cena uvedená v účtovníctve. Vtedy možno na toto zníženie hodnoty pohľadávok vytvoriť opravnú položku. Opravné položky v zmysle platných účtovných predpisov nemožno vytvárať na zvýšenie hodnoty pohľadávok, resp. na zníženie či zvýšenie hodnoty záväzkov.

Pri riadení pohľadávok pre finančné inštitúcie sa ďalej vykonáva špecifikovanie odberateľov, výšku pohľadávky, pôvodnú splatnosť, riešenie a predpokladanú sumu inkasa danej pohľadávky.

ZÁVER

Starostlivosť o pohľadávky treba chápať ako každodennú starostlivosť o majetok podniku, ktorý má isté špecifiká. A práve v príspevku poukazujeme na túto každodennú starostlivosť o pohľadávku ako na majetok podniku, ktorú podnik môže zabezpečiť cez riadenie pohľadávok a jeho vybraných častí – započítanie, odpis, kapitalizáciu a časové riadenie pohľadávok.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] Cenigová, A. (2012): Podvojný účtovníctvo podnikateľov. – Bratislava: CENIGA, ISBN-978-80-969946-4-9, 671 s.
- [2] Harumová, A. (2002): Ohodnocovanie pohľadávok. - Bratislava : Iura Edition, spol. s r.o., ISBN-80-89047-45-9, 237 s.
- [3] MAJERNÍK, M. -- ZATROCHOVÁ, M. -- MAJERNÍK, Š. a kol. (2011): Finančné riadenie podniku. Bratislava: Statis Bratislava, 124 s. ISBN 978-80-85659-67-2.
- [4] Vyhláška 492/2004 Z. z. o stanovení všeobecnej hodnoty majetku, príloha č. 9
- [5] Medzinárodné účtovné štandardy 2003, R1725— SK— 05.06.2007 — 009.001

ADRESY AUTOROV

doc. Dr. Ing. Milan Majerník

Ústav manažmentu STU, Vazovová 5, 811 07 Bratislava, Slovenská republika

E-mail : milan.majernik@stuba.sk, mmajernik@post.sk

Ing. Štefan Majerník, PhD.

znalec, e. č. 914 932, znalecký odbor – Ekonomika a manažment, Vážska 11, 911 01 Piešťany

e-mail: stefan.majernik@yahoo.com.

RECENZIA TEXTOV V ZBORNÍKU

Recenzované dvomi recenzentmi, členmi vedeckej rady konferencie. Za textovú a jazykovú úpravu príspevku zodpovedajú autori.

REVIEW TEXT IN THE CONFERENCE PROCEEDINGS

Contributions published in proceedings were reviewed by two members of scientific committee of the conference. For text editing and linguistic contribution corresponding authors.